

Uluslararası Ticaret ve Uluslararası İşletmecilik Bölümleri Lisans Ders Programlarının Karşılaştırılması: Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri Üniversiteleri

Comparison of the International Trade and International Business Undergraduate Program Curricula of Turkish and USA Universities

Haşmet Sarıgül

Istanbul Esenyurt Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, Uluslararası Ticaret Bölümü, İstanbul

Özet

Çalışmanın amacı, üniversitelerde; Uluslararası Ticaret, Uluslararası İşletmecilik, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik, Uluslararası İşletme Yönetimi, Küresel İşletmecilik ve Küresel İşletme Yönetimi gibi farklı isimler altında lisans düzeyinde eğitim veren bölümlerin ders programlarında uyumluluk olup olmadığının belirlenmesi, yoksa benzeşmelerin ve farklılıkların ortaya konulmasıdır. Bu kapsamda ilgili alanda yükseköğretim faaliyeti gösteren otuz altı Türkiye ve yirmi bir Amerika Birleşik Devletleri üniversitesi lisans programı ders isimleri ve içerikleri temel alınarak karşılaştırılmış, benzeşme ve farklılıklar ortaya konmuştur. Hiyerarşik kümeleme analizi yönteminin kullanıldığı araştırmada sonuçlar Öklid yakınlık matrisi ve dendogram ile desteklenmiştir. Dendogram incelendiğinde bir birimlik mesafede, iki üniversitenin elemanı olduğu tek küme meydana geldiği görülmüştür. Beş birimlik mesafeye geldiğinde birden fazla üniversitenin bir araya geldiği üç küme oluşmaktadır. Bu üç kümedeki üniversitelerin toplam sayısı yirmi üçtür. Referans alınan on birimlik uzaklıkta ise sırasıyla otuz sekiz, üç, iki ve iki üniversiteden oluşan dört kümenin ortaya çıktığı görülmektedir. Çalışmada verileri kullanılan Amerika Birleşik Devletleri üniversitelerinin on yedisi aynı kümede toplanmaktadır. On birimlik mesafede diğerleriyle benzeşmeyen ve kendi başlarına küme oluşturan sekiz üniversitenin tamamı Türkiye üniversiteleridir. Araştırmanın sonuçları, Türkiye üniversitelerinin ders programlarında daha fazla farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır. Gerek Öklid yakınlıklar, gerekse kümeler dikkate alındığında ders programlarının benzeşmesinde fakülte ve bölüm adlarının ayırt edici bir unsur olmadığı görülmüştür.

Anahtar sözcükler: Ders programı, uluslararası ticaret, veri madenciliği, yükseköğretim.

Abstract

The aim of this study is to determine whether universities that offer undergraduate programs under different names such as International Trade, International Business, International Business and Management, International Business Management, Global Business, and Global Business Management have a cross-curricular standard, and to what extent they differ or bear similarities. Therefore, the undergraduate program curricula of thirty-six Turkish and twenty-one United States universities were compared by their course names and contents. Applying the Hierarchical Cluster Analysis method, the obtained results were supported by Euclidean proximity matrix and dendrogram. The dendrogram revealed that a single cluster with two universities formed at a distance of one unit while three clusters with multiple universities formed at a distance of five units. The total number of universities in these three clusters were 23. In the ten-unit distance referenced, there were thirty-eight universities in the first cluster, three universities in the second, and two universities in the third and fourth clusters, respectively. Seventeen of the United States universities gathered in the same cluster. All of the eight universities that were dissimilar and formed their own clusters within the ten-unit distance were the Turkish universities. The results revealed that there was a higher number of differences in the curricula of the Turkish universities. Considering the Euclidean proximity matrix and clusters, the names of the faculties and departments were found not to be a determinant in the similarity of the curricula.

Keywords: Curriculum, data mining, higher education, international trade.

Dünya ekonomisinin küreselleşmesi, işletmelere yurt dışına açılmak ya da iş hacmini genişletmek, farklı kültürlerle tanışmak ve iş yapmak konusunda fırsatlar yaratmaktadır. Ulusal sınırları aşan karmaşık organizas-

yonların yönetimi, küçük ve orta boy işletmelerin uluslararası hale gelmesi gerekliliği, uluslararası ticaretin prensiplerine uygun organizasyonel davranışların geliştirilmesi gibi konular uluslararası ticaret ve işletmecilik alanlarında yetmişmiş işgücü

İletişim / Correspondence:

Doç. Dr. Haşmet Sarıgül
İstanbul Esenyurt Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi,
Uluslararası Ticaret Bölümü, İstanbul
e-posta: hasmetsar@yahoo.com

Yükseköğretim Dergisi / Journal of Higher Education (Turkey), 10(2), 205–218. © 2020 Deomed

Geliş tarihi / Received: Mart / March 22, 2019; Kabul tarihi / Accepted: Nisan / April 19, 2020

Bu makalenin atfı künyesi / Please cite this article as: Sarıgül, H. (2020). Uluslararası Ticaret ve Uluslararası İşletmecilik Bölümleri lisans ders programlarının karşılaştırılması: Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri üniversiteleri. *Yükseköğretim Dergisi*, 10(2), 205–218. doi:10.2399/yod.19.543451

ORCID ID: H. Sarıgül 0000-0001-7262-6668

gerektirmektedir. Küresel pazarın boyutları ve kültürler arası yönetimin zorlukları bu alanda yeterli teorik, analitik bilgilere ve becerilere sahip, dinamik iş ortamlarını fırsat olarak gören, bu tür ortamlarda stratejik kararlar alabilecek şekilde eğitilmiş, yenilikçi bir zihniyete sahip ve nitelikli insan kaynağına daha fazla talep yaratmaktadır. Bu alanda öğrenim görmekte olan öğrencilerin de uluslararası ticari eğilimler, yenilikler ve uluslararası ticarete güncel konular hakkında farkındalığa sahip olacak şekilde yetiştirilmeleri gerekmektedir. Bu çerçevede, ulusal düzeyde ve tamamlayıcı olarak uluslararası standartlarda kabul gören bir ders programı ve içeriği oluşturmak için öncelikle mevcut durumun belirlenip analiz edilmesi faydalı olacaktır.

Türkiye üniversitelerinde Uluslararası Ticaret, Uluslararası İşletmecilik ile Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik adları altında yükseköğretim hizmeti veren bölümler bulunmaktadır. Diğer taraftan çalışmamızda karşılaştırmalı olarak incelediğimiz Amerika Birleşik Devletlerindeki üniversitelerde yukarıda belirtilenlere ilaveten Uluslararası İşletme Yönetimi, Küresel İşletmecilik ve Küresel İşletme Yönetimi isimli bölümler de bulunmaktadır.

Tüm lisans programlarında öğrencilerin almakla yükümlü oldukları dersler; zorunlu dersler, öğrencilerin ilgi alanları doğrultusunda almaları belirlenen koşullar içerisinde kendi seçimlerine bırakılanlar ise seçmeli dersler olarak adlandırılmaktadır. Türkiye’de bunlara ek olarak Yükseköğretim Kurulu (YÖK) tarafından tüm öğretim programlarında ortak olarak uygulanması istenen ‘zorunlu YÖK dersleri’ bulunmaktadır. Bu çerçevede içerisinde kalmak koşuluyla programlarının ve içeriklerinin ne şekilde belirleneceği konusunda her üniversite kendi standartlarını oluşturmaktadır.

Bölümlerin isimlerinde ve buldukları fakültelerde bir standart olmadığı görülmektedir. Buna karşın ders programlarında bir standart olup olmadığının belirlenmesi, yoksa benzeşmelerin ve farklılıkların ortaya konulması çalışmamızın temel amacını oluşturmaktadır. Bu kapsamda farklı isimler altında yükseköğretim faaliyeti gösteren Türkiye ve ABD üniversiteleri lisans programları ders isimleri ve içerikleri temel alınarak karşılaştırılmış, benzeşme ve farklılıklar ortaya konulmuştur.

Yöntem

Veriler

Türkiye’den araştırmaya dahil edilecek üniversiteler YÖK’ün Yükseköğretim Program Atlası web sitesinden belirlenmiştir. ABD üniversitelerinin ise “Times Higher Education World University Rankings” sıralamasında ilk 500 içerisinde yer alanları dikkate alınmıştır.

Veriler, üniversitelerin web sitelerinde yer alan ders programları, ders içerikleri ve/veya tanıtım broşürlerinden elde edilmiştir. Verilerin sınıflandırılmasında Üniversitelerarası Kurulun belirlediği bilim alanları ve kodları esas alınmıştır. Ders isimleri, ders içerikleri ve bölüm broşürleri bu kodlar esas alınarak incelenmiştir. Sunulan derslerin; uluslararası ticaret, pazarlama, muhasebe, finans, organizasyon, üretim ve operasyon yönetimi, yönetim ve strateji, bölgesel çalışmalar, makro iktisat, mikro iktisat, halkla ilişkiler, iletişim çalışmaları, sosyal psikoloji, sosyoloji, ticaret hukuku, milletlerarası hukuk, medeni usul ve icra iflas hukuku, mali hukuk, idare hukuku, iş ve sosyal güvenlik hukuku, matematik, istatistik, ekonomi ile bilgi ve belge yönetimi bilim alanlarını kapsadığı görülmüştür. İlgili alanlardan bazılarında çok sayıda ve farklı isimlerde dersler olması nedeniyle bunlar “diğer işletme ve yönetim”, “ekonomi (genel)”, “davranış bilimleri ve iletişim”, “hukuk”, “genel araştırma” başlıkları altında birleştirilmiştir. Ayrıca; öğrencilerin (varsa) zorunlu olarak almaları gereken “proje-seminer-staj” gibi dersler bu isim altında, Türkiye üniversiteleri lisans programlarında okutulması zorunlu ortak derslerden olan yabancı dil derslerinin dışında okutulmaları “yabancı dil” ve üniversitelerin zorunlu dersleri arasında olup yukarıda belirtilen derslerin dışında kalanlar “diğer” başlığı altında toplanmıştır. Ders grupları Tablo 1’de gösterildiği şekilde oluşmuştur.

Araştırmanın sonraki aşamasında ilgili ders gruplarına ait veriler oluşturulmuştur. Verilerin karşılaştırılabilir olmasını sağlamak amacıyla kredi sayıları esas alınmıştır. Ders isimlerinin, ders içeriklerinin veya bölüm broşürlerinin taranması sonucu öncelikle her bir ders grubu altında verilen derslerin toplam kredileri hesaplanmış, daha sonra bunlar zorunlu derslerin kredileri toplamına bölünerek ağırlıkları belirlenmiştir. Örneğin bir üniversitede “finans” başlığı altında sunulan derslerin kredileri toplamı 12 ve zorunlu derslerin kredileri toplamı ise 120 ise bu durumda “finans” ders grubunun ağırlığı $(12 / 120 = 0.10)$ olarak hesaplanacaktır.

Araştırmanın Türkiye verileri bir fakülte çatısı altında faaliyet gösteren bölümlerden derlenmiştir. Yüksekokullardaki bölümler araştırmaya dahil edilmemiştir. ABD üniversiteleri için ise sadece “Times Higher Education World University Rankings” sıralamasında ilk 500 listesi içerisinde olanlar dikkate alınmıştır. Diğer ABD üniversiteleri araştırmanın dışında bırakılmıştır. Araştırma kapsamına giren otuz altı Türkiye üniversitesinin otuz ikisinin verilerine ulaşılabilmektedir. ABD üniversitelerinden ise yirmi birinin verileri kullanılabilmiştir.

Derslerin gruplara ayrılmasında üniversitelerin web sitelerinde yer alan bilgilere başvurulmuş, bunların güncel olduğu ve

■ Tablo 1. Ders grupları.

Ders grubu	UAK kodu ve bilim alanı	UAK anahtar kelime
Uluslararası Ticaret	1186 - Uluslararası Ticaret	Ekonomik Entegrasyon, İthalat İhracat Yönetimi, Kültürlerarası İş Yönetimi, Uluslararası Lojistik, Uluslararası Pazarlama, Uluslararası Risk Yönetimi, Uluslararası Ticaret Finansmanı, Uluslararası Ticari Örgütler
Pazarlama	1127 - Pazarlama	Dijital Pazarlama, Endüstriyel Pazarlama, Hizmet Pazarlaması, Müşteri İlişkileri Yönetimi, Pazarlama Etiği, Pazarlama İletişimi, Reklam, Satış Yönetimi, Tarımsal Pazarlama, Tüketici Davranışları, Uluslararası Pazarlama, Ürün Tasarımı, Ürün ve Marka Yönetimi
Muhasebe	1122 - Muhasebe	Muhasebe Denetim, Finansal Muhasebe, İç Kontrol, Muhasebe İç Denetim, Muhasebe Kurumsal Yönetişim, Mali Tablo Analizi, Uluslararası Muhasebe, Yönetim ve Maliyet Muhasebesi
Finans	1153 - Finans	Bankacılık, Davranışsal Finans, Finansal Risk Yönetimi, Finansal Tahmin ve Modelleme, Uluslararası Finans, Yatırımlar ve Portföy Yönetim
Diğer İşletme ve Yönetim	1154 - Organizasyon	Etik ve Uygulamalı Etik, Kalite Yönetimi, Kurumsal Yönetişim, Örgüt Kuramı, Örgüt Kültürü, Yönetim Sosyolojisi
	1187 - Üretim ve Operasyon Yönetimi	Inovasyon Yönetimi, Operasyon Stratejisi, Servis Sistemleri, Sürdürülebilir Operasyon Yönetimi, Tedarik Zinciri Ağları, Tedarik Zinciri Yönetimi, Teknoloji Yönetimi ve İş Modelleri, Üretim Sistemleri, Üretim Teknolojileri, Yeni Ürün Geliştirme
	1147 - Yönetim ve Strateji	Endüstriyel Organizasyon, İnsan Kaynakları Yönetimi, Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Stratejik Yönetim, Uluslararası İşletmecilik
Ekonomi	1172 - Bölgesel Çalışmalar 1174 - Uluslararası İktisat	Bölgesel Gelişme ve Küreselleşme, Uluslararası Politik İktisat, Bölgesel İktisat, Uluslararası İktisadi Kurumlar, Bölge Planlama, Bölge-Bölüm-Yöre Analizleri, Ekonomik Coğrafya
	1119 - Makro İktisat	Büyüme, Enflasyon, Gelişme Ekonomisi, İstihdam, Kayıtdışı Ekonomi, Konjonktür Dalgalanmaları, Maliye Politikası, Para Politikası, Para-Banka
	1121 - Mikro İktisat	Bölgesel İktisat, Çalışma Ekonomisi, Çevre Ekonomisi, Doğal Kaynaklar Ekonomisi, Gelişme Ekonomisi, İktisadi Tasarım, Kent İktisadi, Kurumsal İktisat, Politik İktisat, Refah Ekonomisi, Sanayi Ekonomisi, Tarım Ekonomisi
Davranış Bilimleri ve İletişim	1155 - Halka İlişkiler	Halkla İlişkiler, İtibar Yönetimi, Kriz İletişimi, Kurumsal İletişim, Kurumsal Sosyal Sorumluluk
	1115 - İletişim Çalışmaları	Dijital İletişim, İletişim Kuramları, İletişim Psikolojisi, Kişilerarası İletişim, Kitle İletişimi, Kültürlerarası İletişim, Örgüt ve Grup İletişimi, Toplumsal Cinsiyet, Uluslararası İletişim
	1136 - Sosyal Psikoloji	Çalışma Psikolojisi, İletişim Psikolojisi, Kişilik Psikolojisi, Kültürel Psikoloji, Kültürlerarası Psikoloji, Örgütsel Davranış, Politik Psikoloji, Sosyal Biliş
	1138 - Sosyoloji	Çalışma Sosyolojisi, Çevre Sosyolojisi, Değişme, Azgelişmişlik ve Modernleşme, Eğitim Sosyolojisi, Ekonomik Demografi, Endüstri Sosyolojisi, Etnoloji, Gençlik Sosyolojisi, Göç Sosyolojisi, Kent Sosyolojisi, Kırsal Alanlar Sosyolojisi, Kültür Sosyolojisi, Sosyal Değişim, Sosyal Demografi, Sosyal Hareketler, Toplumsal Cinsiyet
Hukuk	50XX - Hukuk	Anayasa Hukuku, İdare Hukuku, İş ve Sosyal Güvenlik Hukuku, Mali Hukuk, Medeni Hukuk, Medeni Usul ve İcra İflas Hukuku, Milletlerarası Kamu Hukuku, Milletlerarası Özel Hukuk, Ticaret Hukuku
Matematik	204X - Matematik	Cebir ve Sayılar Teorisi, Geometri, Matematik'in Temelleri ve Matematiksel Mantık, Uygulamalı Matematik
Genel Araştırma	205X - İstatistik	İstatistiksel Analiz, İstatistiksel Deneysel Tasarım, Olasılık ve Stokastik Süreçler, Uygulamalı İstatistik, Veri Madenciliği, Yöneyim
	1106 - Ekonometri	Ekonometri Teorisi, Uygulamalı Makro Ekonometri, Panel Veri Ekonometrisi, Uygulamalı Mikro Ekonometri, Zaman Serisi Analizi
Bilgi ve Belge Yönetimi	1118 - Bilgi ve Belge Yönetimi	Arşiv, Bilişim Sistemleri, Dokümantasyon, Elektronik Belge Yönetim Sistemleri, İnternet
Proje-Seminer-Staj	-----	Zorunlu proje, seminer ve/veya staj uygulamaları
Yabancı Dil	-----	YÖK zorunlu yabancı dil dersleri dışında sunulanlar
Diğer	-----	Yukarıda belirtilenlerin dışında kalanlar

derslerin ait oldukları programa uygun olarak verildiği varsayımından hareket edilmiştir. Ayrıca her iki ülkenin verilerinin karşılaştırılabilir olabilmesi için derslerin kredi sayıları dikkate alınmıştır. Araştırmaya seçmeli dersler ile Türkiye üniversiteleri lisans programlarında okutulması zorunlu olan ortak dersler

“Atatürk İlkeleri ve Devrim Tarihi, Türk Dili ve Yabancı Dil” dahil edilmemiştir.

Her bir üniversitenin ilgili bölümünde verilen tüm dersler için yapılan hesaplamalar sonucu Türkiye ve ABD üniversitelerinin ders ağırlıkları ■ Tablo 2’de gösterildiği şekilde oluşmuştur.

Tablo 2. Ders gruplarının toplam zorunlu dersler içerisindeki ağırlıkları.

Üniversite	Ders grubu kodu													
	1186	1127	1122	1153	1154	1172	1155	50XX	11XX	50XX	205X	1118	1120X	XXXX
Alanya Alaaddin Keykubat	0.129	0.000	0.052	0.000	0.138	0.181	0.052	0.155	0.043	0.052	0.078	0.034	0.052	0.034
Altınbaş	0.038	0.038	0.038	0.038	0.077	0.115	0.192	0.077	0.077	0.051	0.154	0.026	0.000	0.077
Ankara Hacı Bayram Veli	0.106	0.106	0.106	0.035	0.212	0.141	0.071	0.106	0.035	0.035	0.035	0.012	0.000	0.000
Ankara Yıldırım Beyazıt	0.000	0.030	0.030	0.060	0.180	0.150	0.090	0.090	0.060	0.060	0.090	0.000	0.160	0.000
Bahçeşehir	0.079	0.039	0.079	0.039	0.197	0.158	0.132	0.079	0.000	0.079	0.079	0.039	0.000	0.000
Başkent	0.061	0.030	0.040	0.091	0.030	0.091	0.101	0.121	0.030	0.061	0.061	0.040	0.121	0.121
Beykent	0.198	0.105	0.035	0.070	0.035	0.140	0.012	0.058	0.093	0.023	0.093	0.023	0.047	0.070
Beykoz	0.098	0.098	0.049	0.049	0.114	0.098	0.041	0.073	0.024	0.049	0.073	0.024	0.098	0.114
Bursa Uludağ	0.100	0.100	0.067	0.033	0.167	0.167	0.033	0.100	0.067	0.067	0.033	0.000	0.000	0.067
Çankaya	0.107	0.080	0.054	0.054	0.027	0.134	0.063	0.107	0.027	0.071	0.134	0.000	0.143	0.000
Doğuş	0.085	0.051	0.051	0.051	0.145	0.171	0.068	0.068	0.103	0.017	0.043	0.017	0.068	0.060
Dokuz Eylül	0.132	0.066	0.066	0.033	0.198	0.198	0.121	0.033	0.011	0.044	0.077	0.022	0.000	0.000
Düzce	0.065	0.065	0.065	0.098	0.196	0.065	0.000	0.065	0.000	0.033	0.065	0.033	0.217	0.033
Haliç	0.072	0.036	0.108	0.072	0.145	0.181	0.000	0.120	0.000	0.096	0.096	0.000	0.072	0.000
İstanbul Aydın	0.100	0.075	0.075	0.075	0.200	0.175	0.050	0.050	0.025	0.025	0.050	0.025	0.000	0.075
İstanbul Bilgi	0.083	0.125	0.111	0.069	0.250	0.083	0.042	0.042	0.000	0.111	0.083	0.000	0.000	0.000
İstanbul Esenyurt	0.047	0.047	0.071	0.047	0.236	0.118	0.000	0.142	0.024	0.047	0.047	0.016	0.094	0.063
İstanbul Gelişim	0.036	0.071	0.107	0.036	0.286	0.024	0.107	0.071	0.000	0.143	0.000	0.048	0.000	0.000
İstanbul Kültür	0.271	0.043	0.029	0.043	0.171	0.114	0.029	0.057	0.000	0.029	0.100	0.114	0.000	0.000
İstanbul Okan	0.205	0.072	0.036	0.036	0.193	0.072	0.072	0.108	0.036	0.048	0.048	0.000	0.072	0.000
İstanbul Şehir	0.034	0.034	0.068	0.034	0.170	0.136	0.136	0.068	0.091	0.068	0.057	0.034	0.000	0.068
İstanbul Ticaret	0.136	0.136	0.102	0.068	0.102	0.136	0.000	0.068	0.023	0.068	0.102	0.034	0.000	0.023
İstinye	0.103	0.052	0.060	0.078	0.138	0.078	0.078	0.103	0.069	0.069	0.086	0.034	0.000	0.052
Işık	0.080	0.040	0.040	0.120	0.200	0.200	0.040	0.080	0.040	0.080	0.040	0.040	0.000	0.000
Konya Gıda ve Tarım	0.029	0.029	0.058	0.029	0.240	0.144	0.048	0.058	0.087	0.077	0.087	0.067	0.000	0.048
Necmettin Erbakan	0.108	0.022	0.065	0.022	0.129	0.173	0.022	0.129	0.014	0.043	0.065	0.022	0.086	0.101
Özyeğin	0.038	0.076	0.038	0.038	0.241	0.203	0.051	0.000	0.063	0.076	0.076	0.038	0.000	0.063
Piri Reis	0.038	0.115	0.038	0.154	0.218	0.115	0.038	0.077	0.000	0.077	0.077	0.026	0.000	0.026
Sakarya	0.058	0.029	0.096	0.029	0.144	0.154	0.029	0.087	0.000	0.029	0.029	0.029	0.115	0.173
Ufuk	0.098	0.098	0.049	0.073	0.122	0.220	0.024	0.122	0.024	0.049	0.049	0.024	0.024	0.024
Yeditepe	0.059	0.059	0.030	0.089	0.119	0.149	0.000	0.089	0.030	0.059	0.030	0.089	0.079	0.119
Zonguldak Bülent Ecevit	0.000	0.058	0.115	0.058	0.115	0.173	0.058	0.115	0.000	0.115	0.058	0.135	0.000	0.000
Georgetown	0.100	0.067	0.067	0.067	0.233	0.067	0.133	0.033	0.133	0.033	0.067	0.000	0.000	0.000
George Washington	0.062	0.046	0.092	0.046	0.200	0.185	0.046	0.046	0.046	0.092	0.046	0.092	0.000	0.000
Cincinnati	0.036	0.071	0.083	0.048	0.250	0.083	0.107	0.036	0.012	0.071	0.071	0.036	0.071	0.024
Florida International	0.053	0.079	0.079	0.079	0.237	0.079	0.105	0.026	0.053	0.079	0.053	0.053	0.000	0.026
Drexel	0.052	0.052	0.034	0.052	0.241	0.172	0.138	0.034	0.052	0.000	0.103	0.034	0.000	0.034
Hofstra	0.052	0.087	0.095	0.087	0.321	0.087	0.023	0.064	0.035	0.026	0.000	0.090	0.000	0.035
Delaware	0.038	0.076	0.076	0.038	0.152	0.114	0.114	0.038	0.076	0.038	0.076	0.076	0.051	0.038
Northeastern	0.048	0.095	0.095	0.048	0.286	0.095	0.143	0.000	0.048	0.048	0.048	0.000	0.000	0.048
Berkeley	0.000	0.034	0.069	0.103	0.195	0.069	0.126	0.034	0.138	0.069	0.103	0.000	0.000	0.057
Texas at Dallas	0.059	0.059	0.059	0.088	0.324	0.088	0.118	0.059	0.000	0.029	0.029	0.029	0.000	0.059
Iowa State	0.060	0.030	0.060	0.060	0.210	0.120	0.160	0.030	0.060	0.030	0.060	0.000	0.060	0.060
Minnesota Twin Cities	0.061	0.051	0.081	0.051	0.212	0.152	0.152	0.000	0.091	0.000	0.061	0.030	0.000	0.061
Maryland	0.100	0.067	0.067	0.033	0.200	0.100	0.067	0.033	0.067	0.067	0.100	0.033	0.000	0.067
Buffalo	0.048	0.036	0.036	0.036	0.298	0.119	0.107	0.000	0.107	0.036	0.071	0.036	0.000	0.071
Ohio State	0.148	0.074	0.074	0.074	0.259	0.074	0.037	0.037	0.000	0.037	0.074	0.037	0.000	0.074
Case Western Reserve	0.073	0.037	0.073	0.073	0.220	0.073	0.110	0.000	0.146	0.037	0.037	0.037	0.000	0.085
New York	0.087	0.087	0.087	0.087	0.174	0.130	0.043	0.043	0.043	0.043	0.043	0.043	0.000	0.087
Washington State	0.058	0.058	0.029	0.058	0.272	0.087	0.058	0.058	0.087	0.058	0.029	0.000	0.058	0.087
Arizona State	0.093	0.031	0.031	0.062	0.124	0.093	0.155	0.000	0.155	0.062	0.093	0.000	0.000	0.103
Pittsburgh	0.038	0.038	0.077	0.038	0.385	0.115	0.115	0.000	0.000	0.000	0.038	0.038	0.000	0.115
Wisconsin-Madison	0.087	0.058	0.029	0.058	0.154	0.144	0.029	0.029	0.115	0.067	0.087	0.000	0.000	0.144

1186: Uluslararası Ticaret; 1127: Pazarlama; 1122: Muhasebe; 1153: Finans; 1154: Diğer İşletme ve Yönetim; 1172: Ekonomi; 1155: Davranış Bilimleri ve İletişim; 50XX: Hukuk; 11XX: Matematik; 50XX: Genel Araştırma; 205X: Bilgi ve Belge Yönetimi; 1118: Proje-Seminer-Staj; 1120X: Yabancı Dil; XXXX: Diğer.

■ Tablo 3'te verilen Türkiye üniversitelerine ait tanımlayıcı istatistikler ders grubu bazında incelendiğinde aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

- Uluslararası ticaret ders grubuna programlarında yer vermeyen üniversite sayısının iki olduğu görülmüştür. Bunların “Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik” adı altında yükseköğretim faaliyeti göstermektedirler. Ortalama oran 0.0873'tür. Ders programlarında ortalamanın üzerinde uluslararası ticaret dersine yer veren okul sayısı on dördüttür. Bunların üçü “Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik”, kalan on biri “Uluslararası Ticaret” lisans programıdır.
- Pazarlama bilim dalında dersi olmayan bir adet üniversite bulunmaktadır ve “Uluslararası Ticaret” lisans programı olarak öğretim vermektedir. En düşük standart sapmalardan birinin hesaplandığı pazarlama bilim dalı derslerinin diğer ders grupları ile karşılaştırıldığında görece olarak homojen gruplardan birisi olduğunu ifade etmek mümkündür.
- Muhasebe grubu dersleri standart sapması en düşük olan ikinci ders grubudur. Tüm üniversitelerin muhasebe derslerine yer verdiği görülmektedir.
- Finans ders grubu da 0.0308 standart sapması ile en homojen dağılıma sahip ders gruplarıdır.
- Diğer işletme ve yönetim ders grubu standart sapmanın en yüksek olduğu gruptur. Tüm üniversitelerde bu gruba ait dersler bulunmasına karşın programında en az yer veren üniversite 0.0268 oranına, en fazlası ise 0.2857 oranına sahiptir.
- Davranış bilimleri ve iletişim dersleri grubu altında toplanan dersler üniversiteler bazında incelendiğinde bu gruptaki derslere programlarında hiç yer vermeyen beş üniversite

olduğu belirlenmiştir. Bunlardan üçünün “Uluslararası Ticaret”, ikisinin “Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik” bölümü olduğu görülmüştür. Üniversiteler ortalaması ise 0.0562'dir.

- Hukuk ve mevzuat başlığı altındaki dersler bir üniversitenin “Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik” bölümü dışında bütün üniversitelerde verilmektedir.
- Matematik dersleri de bir üniversitenin “Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik” bölümü hariç tüm üniversitelerde verilmektedir.
- Genel Araştırma dersleri grubu tüm üniversitelerin ilgili bölüm programlarında yer bulmaktadır.
- Yedi Türkiye üniversitesinin ilgili bölümlerinde verilen zorunlu derslerin arasında bilgi ve belge yönetimi dersi bulunmamaktadır. Buna karşın bu alan 0.0314 ile görece olarak düşük standart sapmaya sahip olanlardan birisidir.
- Türkiye üniversiteleri lisans programlarında okutulması zorunlu ortak derslerden olanların dışında on altı üniversitede öğrencilere ek yabancı dil dersleri sunulmaktadır.
- Yirmi Türkiye üniversitesinin ilgili bölümlerinde zorunlu staj, seminer ve veya proje uygulaması bulunmakta iken on iki üniversitede bu zorunluluk yoktur.
- Uluslararası ticaret ders grubu ortalamalarında Türkiye ve ABD üniversiteleri arasında dikkati çeken bir fark görülmemiştir. Ancak bu grupta ABD üniversiteleri çok daha homojen bir dağılım göstermektedir (■ Tablo 4).
- Her iki ülkedeki pazarlama, muhasebe ve finans ortalamaları birbirine yakındır. ABD üniversitelerinde finans ders grubunun standart sapması 0.0197 olup oldukça homojen bir dağılım göstermektedir.

■ Tablo 3. Türkiye üniversitelerine ait tanımlayıcı istatistikler.

Ders grupları	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart sapma
Uluslararası Ticaret	0.0000	0.2714	0.0873	0.0580
Pazarlama	0.0000	0.1364	0.0634	0.0333
Muhasebe	0.0286	0.1154	0.0632	0.0270
Finans	0.0000	0.1538	0.0569	0.0308
Diğer İşletme ve Yönetim	0.0268	0.2857	0.1607	0.0646
Ekonomi (Genel)	0.0238	0.2195	0.1397	0.0452
Davranış Bilimleri ve İletişim	0.0000	0.1923	0.0562	0.0458
Hukuk ve Mevzuat	0.0000	0.1552	0.0854	0.0338
Matematik	0.0000	0.1026	0.0362	0.0323
Genel Araştırma	0.0000	0.1154	0.0565	0.0261
Bilgi ve Belge Yönetimi	0.0288	0.1538	0.0730	0.0314
Yabancı Dil	0.0000	0.1346	0.0313	0.0314
Proje-Seminer-Staj	0.0000	0.2174	0.0464	0.0583
Diğer	0.0000	0.1731	0.0438	0.0460

Tablo 4. ABD üniversitelerine ait tanımlayıcı istatistikler.

Ders grupları	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart sapma
Uluslararası Ticaret	0.0000	0.1481	0.0643	0.0307
Pazarlama	0.0300	0.0952	0.0587	0.0200
Muhasebe	0.0288	0.0954	0.0663	0.0222
Finans	0.0333	0.1034	0.0612	0.0197
Diğer İşletme ve Yönetim	0.1237	0.3846	0.2355	0.0638
Ekonomi (Genel)	0.0667	0.1846	0.1070	0.0338
Davranış Bilimleri ve İletişim	0.0231	0.1600	0.0994	0.0443
Hukuk ve Mevzuat	0.0000	0.0636	0.0287	0.0210
Matematik	0.0000	0.0923	0.0439	0.0259
Genel Araştırma	0.0000	0.1034	0.0614	0.0274
Bilgi ve Belge Yönetimi	0.0000	0.0923	0.0317	0.0289
Yabancı Dil	0.0000	0.0714	0.0114	0.0244
Proje-Seminer-Staj	0.0000	0.1442	0.0608	0.0361
Diğer	0.0000	0.1546	0.0697	0.0488

- Diğer işletme ve yönetim ders grubunda iki ülke ortalamaları arasında dikkat çekici bir fark söz konusudur (ABD: 0.2355, Türkiye: 0.1607). Buna karşın standart sapmalar birbirine yakındır (Tablo 3 ve 4).
- Ekonomi (genel) ders grubu ortalamaları arasında da farklılık söz konusudur. ABD üniversitelerinin ilgili bölümlerde ortalama olarak daha az ekonomi (genel) dersinin bulunduğu görülmüştür.
- Davranış bilimleri ve iletişim alanında ortalama olarak ABD üniversitelerinde Türkiye üniversitelerinin 1.77 katı ders sunulmaktadır. Standart sapmalar birbirine yakındır.
- Hukuk ve mevzuat iki ülke üniversiteleri arasında dikkat çekici bir farkın olduğu diğer bir ders grubudur. Türkiye üniversiteleri programlarında bu gruptaki derslere ortalama olarak ABD üniversitelerinden 2.98 kat daha fazla yer vermektedirler.
- Matematik ve genel araştırma ders gruplarında iki ülkenin ortalamaları ve standart sapmaları arasında önemli bir farklılık belirlenmemiştir.
- Bilgi ve belge yönetimi grubundaki derslere ortalama olarak daha fazla yer verilirken ABD üniversitelerinde bu grubun standart sapması daha düşüktür.
- Yabancı dil grubu derslerinin her iki ülkedeki ortalamaları da düşüktür.
- Proje-seminer-staj uygulamalarına ABD üniversiteleri ortalama olarak hem daha fazla önem vermektedirler, hem de daha homojen bir dağılım göstermektedirler.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırma kümeleme analizi yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Bu yöntem; küme adı verilen görece olarak iç içe durumların ya

da nesnelere veya bağdaşık grupların, sınıflandırılmasında kullanılan tekniklerdir (Akın, 2008). Bir yöntemler $\times$ veri matrisindeki ve doğal grupları kesin olarak bilinmeyen birimlerin, değişkenlerin veya da değişkenleri ve birimleri birbirlerine benzeşenlerin alt kümelerine (gruplara, sınıflara) ayrılmasına yardımcı olmaktadır.

Bu yöntem, birim değişkenler arasındaki benzerlikler veya uzaklıklara dayalı olarak hesaplanan bazı ölçülerden yararlanarak bağdaşık sınıflar gruplar oluşturmaya çalışır (Özdamar, 2004). Kümeleme analizi bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında fark ya da üstünlük gözetmez ve birbirine bağımlı tüm ilişkileri inceler. Aynı grupta bulunan nesnelere; değişkenler açısından görece olarak benzeşirlerken diğer gruplardakilerden ise farklılaşırlar.

Kümeleme analizinde çözümleme süreci birkaç adımdan oluşur. İlk aşama olan veri girişinde doğal sınıflamaları açısından net bilgiler olmayan ana kümelemlerden alınan n sayıdaki veri incelenerek p sayıda değişkene ilişkin gözlem sonuçları elde edilir ve veri matrisi elde edilir. Sonrasında verinin tipine uygun olan bir benzerlik ölçüsü kullanılarak uzaklık ya da yakınlık matrisi oluşturulur ve araştırmaya uygun bir kümeleme tekniği kullanılarak birimler veya nesnelere kümelere ayrılır. Son aşamada kümeleme bulgularının anlamlı olup olmadığı yorumlanır. Başarılı bir kümeleme işleminde, bir geometrik çizim yapıldığında birimler küme içerisinde birbirlerine çok yakın, kümelerin birbirine uzak, küme içerisindeki birimlerin ya da nesnelere ise birbirlerine yakın olması beklenir (Akın, 2008).

Analizde, eşdeğer ölçeklerin kullanılabilmesi için kümeleme teknikleri uygulanmadan önce, tamamı oran olarak ifade edilmiş olmasına rağmen, veriler Z -skor yöntemi kullanılarak veri değerlerinin ortak bir birim aralığına yığılması sağlanarak daha standart hale getirilmiştir.

Öklidyen, Manhattan, Minkowski ve Mahalanobis kümeleme analizinde kullanılan başlıca uzaklık ya da benzerlik ölçüleridir. Değişkenlerin sürekli veya kesikli ya da değişkenlerin nominal, ordinal, aralık veya oransal ölçekte olduklarına bağlı olarak bunlardan hangisinin tercih edileceği karşılaştırılmaktadır. Araştırmamızda değişkenlerin aralıklı ve oransal ölçekte ölçülmelerinden dolayı Öklid uzaklık ölçüsü tercih edilmiştir. Öklid uzaklığı, iki nokta arasındaki noktalarının koordinatları farklarının kareleri toplamının karekökü şeklinde tanımlanmaktadır. Kümeleme çalışmalarında en fazla kullanılan bu uzaklık ölçüsü, birim ya da nesnelere arasındaki uzaklıklar hesaplanırken iki nokta arasındaki bir düz doğrunun uzunluğunu temel almaktadır.

K-ortalama kümeleme, iki aşamalı kümeleme ve hiyerarşik kümeleme üç ana kümeleme tekniğidir. K-ortalama kümeleme tekniği hiyerarşik olmayan bir yapıda olup x veri setindeki v adet değişkeni ve n adet özellik vektörünü c adet kümeye ayırma ve sınıflandırma özelliğine sahiptir. Yaklaşık 200 ile 100.000 adet gözleme dayanan veri büyüklükleri için tasarlanmış olan bu yöntemin küme sayısı önceden saptanmış olan araştırmalarda uygulanması tavsiye edilmektedir.

İki aşamalı kümeleme analizi tekniği ise diğer hiyerarşik olmayan bir kümeleme analiz yöntemidir. Bu yöntem K-ortalama yöntemi ile Ward'ın minimum varyans yönteminin birlikte kullanıldığı bir hibrid yaklaşımdır. İki aşama gerçekleştirilen bu yöntemde ilk olarak gözlemler tek tek işleme alınıp ön kümelere gruplamakta, sonrasında ön kümelere standart aşamalı kümeleme yaklaşımları uygulanmaktadır. Bu yöntemin başlıca özelliği büyük veri setlerinde etkili ve başarılı bir şekilde uygulanabilmesidir.

Hiyerarşik kümeleme ise, oluşan kümelere bir elemanın silinmesi veya eklenmesi suretiyle ağacın dallarına benzer şekilde bir yapıyı görselleştiren aşamalar grubudur. Bu yöntemde, kümelerin bir ana küme olarak ele alınması ve sonra aşamalı olarak içerdiği alt kümelere ayrılması veya ayrı ayrı ele alınan kümelerin aşamalı olarak bir küme biçiminde birleştirilmesi esasına dayanır (Özkan, 2008). Bu yöntemde birleştirici ve ayrıştırıcı kümeleme olmak üzere iki uygulama söz konusudur. Birleştirici hiyerarşik kümeleme yönteminde ilk başta her gözlem bağımsız bir küme olarak değerlendirilmekte, sonrasında tekrarlı olacak şekilde gözlemlerin tamamını içeren tek bir küme meydana gelene kadar her gözlemin veya gözlem kümesinin kendisine en yakın olan gözlem ya da gözlem kümesi ile bir küme oluşturulmaktadır. Ayrıştırıcı hiyerarşik kümelemede ise önce tüm gözlemler tek küme olarak değerlendirilmekte, sonrasında bütün gözlemler birbirlerinden bağımsız tek bir küme oluşturana kadar, her gözlem veya gözlem kümesi, kendisine en uzak gözlem ya da gözlem kümesinden ayrılarak yeni bir küme oluşturacak biçimde ayrıştırılmaktadır (Yeşilbudak, Kahraman ve Karacan, 2011). Hiyerarşik kümelemede hesaplamalar ol-

dukça hızlı gerçekleştirilebilmesine karşın çok büyük veri setlerini analiz etmeye uygun değildir (Hair, Anderson, Tatham ve Black, 1998). Çalışmamızda, veri setinin çok büyük olmaması nedeniyle birleştirici hiyerarşik kümeleme yöntemi uygulanmıştır. Bu kapsamda kümeler aşağıdan merkeze doğru oluşturulmuş, başlangıçta her biri ayrı küme kabul edilen gözlemlerden en fazla benzeşenler aşamalarla bir araya getirilmiş ve bu işlem tek bir küme oluşana kadar tekrarlanmıştır.

Aralarında en fazla benzeşme olan değişkenleri bir kümede toplanmak için ise bağlantı fonksiyonları kullanılmaktadır. Literatürde çok sayıda bağlantı yöntemi bulunmasına karşın en fazla tek bağlantı, tam bağlantı ve ortalama bağlantı kümeleme yöntemleri kullanılmaktadır. Tek bağlantı tekniğinde işlemlerin uzun sürmekte, tam bağlantıda ise aynı kümede yer alan elemanların uzaklıkları belli bir değerden küçük ise tüm kümelerin sağlıklı oluşturulamaması sorunu ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenlerle çalışmamızda iki küme arası mesafe olarak her biri bir gruptan olacak şekilde tüm veri çiftleri arasındaki ortalama mesafenin esas alındığı "ortalama bağlantı kümeleme tekniği" uygulanmıştır.

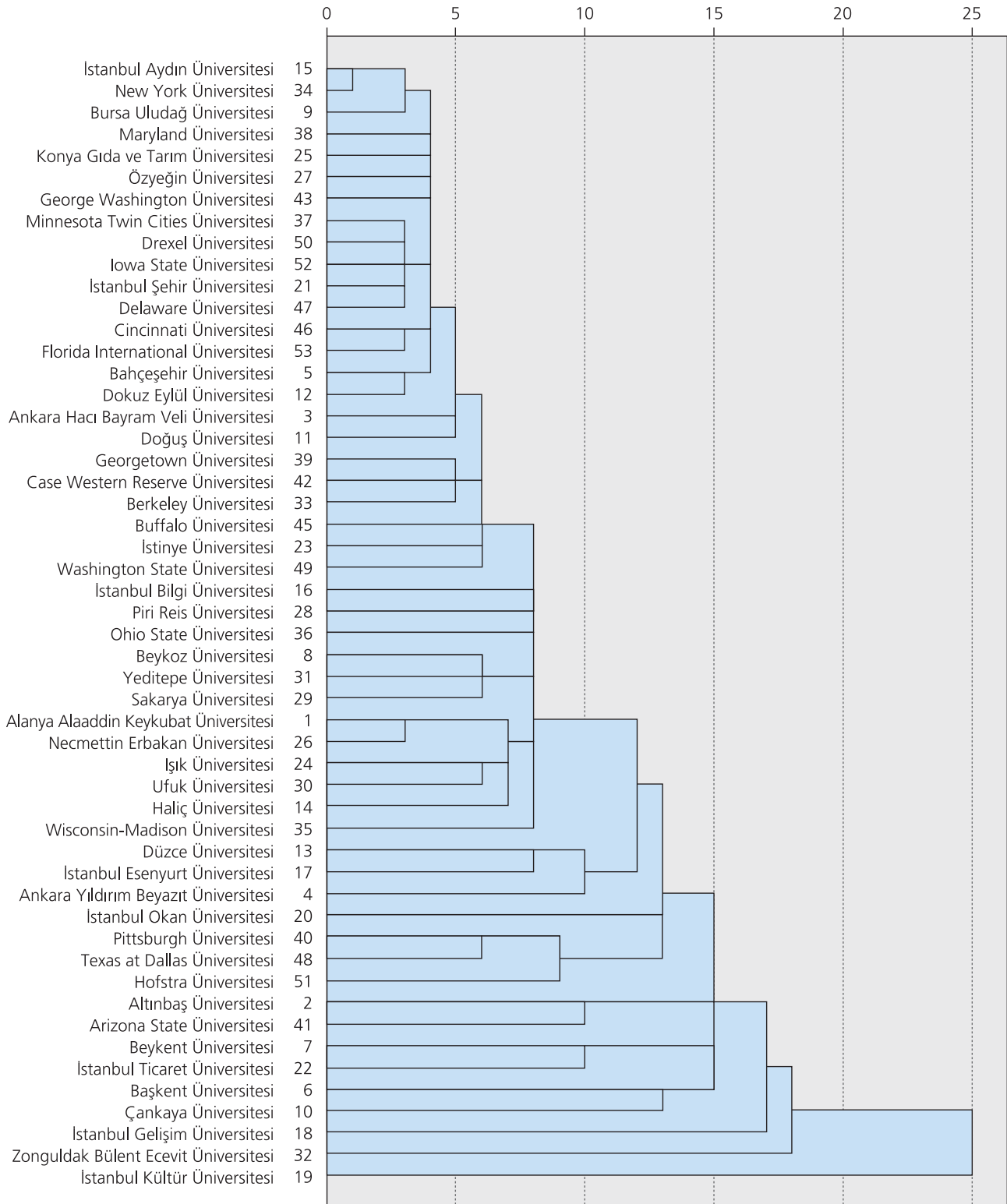
Hiyerarşik kümeleme yöntemiyle oluşturulan kümelerin görselleştirilmesinde ise yapısı kökler, iç düğüm ve yapraklardan oluşan "dendrogram" kullanılmıştır. Dendrogram, kökü tüm birimlerin bir araya gelmesiyle oluşan ana kümeyi, yaprakları bir araya getirilmeyen tek bir birimden oluşan kümeleri içerir. İç düğümleri ise, birimlerin bir araya gelerek oluşturdukları kümeyi gösterir. Ölçek üzerinde kümelerin birleşme noktaları, hangi grupların oluştuğunu ortaya koyduğu gibi aynı zamanda aralarındaki mesafeyi de göstermektedir. Birimler arasındaki mesafeler eşittir. Araştırmada üniversiteler 0-25 birim arasında ölçeklendirilen uzaklıklarda bir araya getirilmiştir. Dendrogramdaki yatay çizgiler uzaklığı, dikey çizgiler birleşen kümeleri ortaya koymaktadır.

Öklid yakınlık matrisinde gösterilen katsayılar ise mesafelerin derecesini, değerler ve seçenekler arasındaki ilişkiyi sıfır değerine yaklaşımla şeklinde belirtmektedir. Yakınlık matrisinde seçenekler arasındaki ilişki sıfıra yaklaştıkça artmakta, sıfırdan uzaklaştıkça azalmaktadır. Değerlerin birbiri ile tam olarak örtüşmesi durumunda katsayı 0.00 olacaktır.

Bulgular

Araştırmaya dahil edilen üniversitelerin ders programlarının ayrıldığı gruplara dayalı olarak SPSS kullanılmak suretiyle oluşturulan küme yapısını gösteren dendrogram Şekil 1'de ve Öklid yakınlık matrisi Ek 1'de verilmiştir.

Kümeleme analizi sonucu birbirlerine en çok benzeyen üniversiteler bir birimlik mesafede küme oluştururken, en az benzeyenler yirmi beş birimlik mesafede bir kümeye katılabilmektedir.

■ Şekil 1. Türkiye ve ABD üniversiteleri dendogramı.

Buradaki aşamada küme içerisindeki bağdaşık yapıyı ve kümeler arasındaki çoktürden yapıyı bozmayacak şekilde küme sayısının belirlenmesi önem arz etmektedir. Bu kapsamda yatay eksen boyunca sağdan sola doğru gidilerek birleşimler arasındaki boşluklar dikkate alınmış ve referans olarak on birimlik uzaklık belirlenmiştir.

■ Şekil 1'deki dendogram incelendiğinde bir birimlik mesafede birlikte kümelenebilen üniversitelerin İstanbul Aydın

Üniversitesi ile New York Üniversitesi olduğu görülmektedir. Beş birimlik mesafede birden fazla üniversitenin bir araya geldiği üç küme oluşmaktadır. Bu üç kümedeki üniversitelerin toplam sayısı yirmi üçtür. Referans alınan on birimlik uzaklıkta ise sırasıyla otuz sekiz, üç, iki ve iki üniversiteden oluşan dört kümenin ortaya çıktığı görülmektedir (■ Tablo 5). Sekiz üniversite bu mesafede diğerleriyle benzeşmemekte ve kendi başlarına küme oluşturmaktadırlar. On birimlik mesafede olu-

■ Tablo 5. On birim ve altındaki uzaklıklarda diğerleri ile kümelenen üniversiteler.

Küme no	Üniversite	Bölüm
1	Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi	Uluslararası Ticaret
	Necmettin Erbakan Üniversitesi	Uluslararası Ticaret
	Konya Gıda ve Tarım Üniversitesi	Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik
	Sakarya Üniversitesi	Uluslararası Ticaret
	Dokuz Eylül Üniversitesi	Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik
	University of Maryland	Uluslararası İşletmecilik
	Bursa Uludağ Üniversitesi	Uluslararası İşletmecilik ve Ticaret
	İstanbul Şehir Üniversitesi	Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik
	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi	Uluslararası Ticaret
	University of Buffalo	Uluslararası İşletmecilik
	Özyeğin Üniversitesi	Uluslararası İşletmecilik ve Ticaret
	University of Delaware	Uluslararası İşletmecilik Çalışmaları
	Bahçeşehir Üniversitesi	Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik
	George Washington University	Uluslararası İşletmecilik
	İstanbul Esenyurt Üniversitesi	Uluslararası Ticaret
	University of Cincinnati	Uluslararası İşletmecilik
	Northeastern University	Uluslararası İşletmecilik
	Beykoz Üniversitesi	Uluslararası Ticaret
	University of Minnesota Twin Cities	Uluslararası İşletmecilik
	Doğuş Üniversitesi	Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik
	Drexel University	Uluslararası İşletmecilik
	University of Wisconsin-Madison	Küresel İşletmecilik
	Washington State University	Uluslararası İşletmecilik
	Iowa State University	Uluslararası İşletmecilik
	Georgetown University	Küresel İşletmecilik
	İstanbul Bilgi Üniversitesi	Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik
	Haliç Üniversitesi	Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik
	Ufuk Üniversitesi	Uluslararası Ticaret
	Case Western Reserve University	Uluslararası İşletmecilik
	Ohio State University	Uluslararası İşletmecilik
	İstanbul Aydın Üniversitesi	Uluslararası Ticaret
	İstinye Üniversitesi	Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik
Florida International University	Uluslararası İşletmecilik	
New York University	Küresel İşletmecilik	
Yeditepe Üniversitesi	Uluslararası İşletme Yönetimi	
University of California, Berkeley	Küresel İşletme Yönetimi	
Işık Üniversitesi	Uluslararası Ticaret	
Piri Reis Üniversitesi	Uluslararası İşletmecilik ve Ticaret	
2	University of Pittsburgh	Küresel İşletme Yönetimi
	University of Texas at Dallas	Küresel İşletmecilik
	Hofstra University	Uluslararası İşletmecilik
3	Altınbaş Üniversitesi	Uluslararası Ticaret
	Arizona State University	Uluslararası Ticaret
4	İstanbul Ticaret Üniversitesi	Uluslararası Ticaret
	Beykent Üniversitesi	Uluslararası Ticaret

■ **Tablo 6.** Kümelere ait tanımlayıcı istatistikler.

		Ders grubu kodu													
		1186	1127	1122	1153	1154	1172	1155	50XX	11XX	50XX	205X	1118	1120X	XXXX
Küme 1	Minimum	0.000	0.000	0.029	0.000	0.114	0.067	0.000	0.000	0.000	0.000	0.029	0.000	0.000	0.000
	Maksimum	0.148	0.125	0.111	0.154	0.298	0.220	0.160	0.155	0.146	0.111	0.103	0.092	0.115	0.173
	Ortalama	0.073	0.061	0.066	0.057	0.198	0.135	0.072	0.060	0.053	0.054	0.064	0.029	0.024	0.054
	Standart sapma	0.032	0.028	0.023	0.029	0.049	0.044	0.047	0.042	0.042	0.025	0.022	0.024	0.036	0.042
Küme 2	Minimum	0.038	0.038	0.059	0.038	0.321	0.087	0.023	0.000	0.000	0.000	0.000	0.029	0.000	0.035
	Maksimum	0.059	0.087	0.095	0.088	0.385	0.115	0.118	0.064	0.035	0.029	0.038	0.090	0.000	0.115
	Ortalama	0.050	0.061	0.077	0.071	0.343	0.097	0.085	0.041	0.012	0.018	0.023	0.052	0.000	0.070
	Standart sapma	0.010	0.024	0.018	0.028	0.036	0.016	0.054	0.035	0.020	0.016	0.020	0.032	0.000	0.041
Küme 3	Minimum	0.038	0.031	0.031	0.038	0.077	0.093	0.155	0.000	0.077	0.051	0.093	0.000	0.000	0.077
	Maksimum	0.093	0.038	0.038	0.062	0.124	0.115	0.192	0.077	0.155	0.062	0.154	0.026	0.000	0.103
	Ortalama	0.066	0.035	0.035	0.050	0.100	0.104	0.173	0.038	0.116	0.057	0.123	0.013	0.000	0.090
	Standart sapma	0.038	0.005	0.005	0.017	0.033	0.016	0.027	0.054	0.055	0.007	0.043	0.018	0.000	0.019
Küme 4	Minimum	0.136	0.105	0.035	0.068	0.035	0.136	0.000	0.058	0.023	0.023	0.093	0.023	0.000	0.023
	Maksimum	0.198	0.136	0.102	0.070	0.102	0.140	0.012	0.068	0.093	0.068	0.102	0.034	0.047	0.070
	Ortalama	0.167	0.121	0.069	0.069	0.069	0.138	0.006	0.063	0.058	0.046	0.098	0.029	0.023	0.046
	Standart sapma	0.043	0.022	0.048	0.001	0.048	0.002	0.008	0.007	0.050	0.032	0.007	0.008	0.033	0.033

1186: Uluslararası Ticaret; 1127: Pazarlama; 1122: Muhasebe; 1153: Finans; 1154: Diğer İşletme ve Yönetim; 1172: Ekonomi; 1155: Davranış Bilimleri ve İletişim; 50XX: Hukuk; 11XX: Matematik; 50XX: Genel Araştırma; 205X: Bilgi ve Belge Yönetimi; 1118: Proje-Seminer-Staj; 1120X: Yabancı Dil; XXXX: Diğer.

şan kümelere ait tanımlayıcı istatistikler ■ Tablo 6’da sunulmuştur.

- Araştırmada, verileri kullanılan yirmi bir ABD üniversitesinin on yedisi bir no’lu kümenin elemanıdır. Bunlardan on üçü, beş birim ve altındaki uzaklıklarda kümelenebilirler. Aynı kümede yer alan Türkiye üniversitelerinin sayısı ise yirmi birdir. Türkiye üniversitelerinin onu, beş birim ve altında; on biri, beş ile on birim arasındaki uzaklıkta birinci kümeye eklenmektedirler. Bu kümenin oluşumunda bölüm isimlerinin ayırt edici olmadığı görülmektedir.
- İkinci kümenin elemanlarının tamamı ABD üniversiteleridir. Üniversitelerden ikisi, altı birim uzaklıkta kümelenebilir; üçüncü üniversite dokuz birim uzaklıkta katılmıştır. Kümede yer alan üç bölüm de küresel veya uluslararası işletmecilik ismi taşımaktadır.
- Üçüncü kümede bir Türkiye, bir de ABD üniversitesinin “Uluslararası Ticaret” bölümü yer almaktadır. İki üniversite on birim uzaklıkta küme oluşturmaktadırlar.
- Dördüncü kümede her ikisi de uluslararası ticaret bölümü olan Türkiye üniversiteleri bulunmakta ve on birim mesafede kümelenebilirler.

Üniversitelerin yakınlıkları Öklid katsayıları aracılığı ile incelendiğinde ise bir üniversitenin en fazla benzeştiği değerinin (0.02 Öklidin altında yakınlıkta olmak koşuluyla) ■ Tablo 7’de gösterildiği gibi olduğu belirlenmiştir.

Diğer taraftan kümeleme analizinde on birimin üzerindeki mesafelerde diğerlerinden farklılaşmış kendi başlarına küme oluş-

turanlar Türkiye üniversiteleridir (■ Tablo 8). ABD üniversitelerinin tamamı on birimlik mesafede diğerleri ile kümelenebilir.

Tartışma

Yirmi birinci yüzyılda teknolojiye bağlı değişimin hızlanması, ticaret engellerinin azalması sınırların ortadan kalkmaya başlaması emek talepleri de dahil olmak üzere faktör piyasalarının da küreselleşmesini hızlandırmıştır. Artık uluslararası düzeyde vasıflı işgücüne sahip olmak, bir ülkenin ekonomik refahı, uluslararası ticari rekabet gücü ve ulusal güvenliği gibi konularda temel gerekliliklerden birisi olarak kabul edilmektedir. Bu süreçte küresel bakış açısına sahip, farklı kültürlerin ve dillerin kazandığı önemin farkında olan beşeri sermayeye duyulan ihtiyaç her zamankinden daha fazla hale gelmiş ve uluslararası ticaret ile işletmecilik eğitimi veren okullar çok disiplinli yeni öğretim yöntemleri geliştirmeye başlamışlardır. Çevrimiçi kurslar, sanal sınıflar ve hibrid programlar giderek yaygınlaşmaya başlamıştır. Diğer taraftan uluslararası ticaret ve işletmecilik eğitiminin giderek yaygınlaşması da küreselleşmenin itici güçlerinden biri haline gelmiştir (Daniel ve Serapio, 2014; Drew, 2014; Friedman, 2006; Hunt, 2005; Levine, 2005; Sherer, Beaton, Ainina ve Meyer, 2000; Zettinig ve Vincze, 2008).

Küreselleşme sürecinin sunduğu fırsatlardan yararlanmak için firmaların da uluslararası iş ortamının doğasında var olan karmaşıklıklarla baş etmeye hazır, iyi eğitilmiş yöneticilere ve çalışanlara sahip olmaları gerekmektedir. Öğrencilerin mezun olduklarında teorik bilgilerin yanı sıra eğitim aldıkları alanla

Tablo 7. Üniversite ders programı benzeşmeleri (0.02 Öklid altında yakınlıkta).

Üniversite / Fakülte / Bölüm	En fazla benzeştiği Üniversite / Fakülte / Bölüm
Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Uluslararası Ticaret	Necmettin Erbakan Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret	Bursa Uludağ Üniversitesi, İnegöl İşletme Fakültesi, Uluslararası İşletmecilik ve Ticaret
Bahçeşehir Üniversitesi, İktisadi ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik	Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik
İstanbul Aydın Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret	New York University, Leonard N. Stern School of Business, Global Business
Beykoz Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, Uluslararası Ticaret	Yeditepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İşletme Yönetimi
Bursa Uludağ Üniversitesi, İnegöl İşletme Fakültesi, Uluslararası İşletmecilik ve Ticaret	İstanbul Aydın Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret
Doğuş Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik	Bursa Uludağ Üniversitesi, İnegöl İşletme Fakültesi, Uluslararası İşletmecilik ve Ticaret
Haliç Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik	Ufuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret
İstanbul Bilgi Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik	Florida International University, Landon Undergraduate School of Business, International
İstanbul Şehir Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik	University of Delaware, Alfred Lerner College and Business and Economics, International Business Studies
İstinye Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik	University of Maryland, Robert H. Smith School of Business, International Business
İşık Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret	George Washington University, The GW School of Business, International Business
Konya Gıda ve Tarım Üniversitesi, Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik	Özyeğin Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Uluslararası İşletmecilik ve Ticaret
Sakarya Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Uluslararası Ticaret	Necmettin Erbakan Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret
Ufuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret	Bursa Uludağ Üniversitesi, İnegöl İşletme Fakültesi, Uluslararası İşletmecilik ve Ticaret
University of California, Berkeley, Haas School of Business, Global Management	Case Western Reserve University, Weatherhead School of Management, International Business
University of Wisconsin-Madison, Wisconsin School of Business, International Business	University of Maryland, Robert H. Smith School of Business, International Business
University of Maryland, Robert H. Smith School of Business, International Business	New York University, Leonard N. Stern School of Business, Global Business
Ohio State University, Fisher College of Business, International Business	University of Maryland, Robert H. Smith School of Business, International Business
University of Minnesota Twin Cities, Carlson School of Management, International Business	Drexel University, LeBow College of Business, International Business
Georgetown University, McDonough School of Business, Global Business	Case Western Reserve University, Weatherhead School of Management International Business
University of Pittsburgh, College of Business Administration, Global Management	University of Texas at Dallas, Naveen Jindal School of Management, Global Business
Arizona State University, Thunderbird School of Global Management, International Trade	Case Western Reserve University, Weatherhead School of Management International Business
Northeastern University, D'Amore-McKim School of Business, International Business	Florida International University, Landon Undergraduate School of Business, International Business
University of Buffalo, School of Management, International Business	Case Western Reserve University, Weatherhead School of Management International Business
University of Cincinnati, Carl H. Lindner College of Business, International Business	Florida International University, Landon Undergraduate School of Business, International Business
University of Texas at Dallas, Naveen Jindal School of Management, Global Business N	Northeastern University, D'Amore-McKim School of Business, International Business
Iowa State University, Debbie and Jerry Ivy College of Business, International Business	University of Minnesota Twin Cities, Carlson School of Management, International Business

İlgili farklı eğilimleri de öğrenmiş olmaları ve bunları uygulamaya aktarabilmeleri gerekmektedir. Gelişmekte olan ülke öğrencileri için diğer ülkelerdeki piyasa mekanizmalarını ve şirket operasyonlarını iyi anlamaları giderek daha önemli hale gelmektedir. Ancak özellikle gelişmekte olan ülkelerde öğrencilerin küresel düzeyde ticarete ve işletmecilikte başarılı

şekilde yetiştirilmelerinin önünde; kaynak eksikliği, yeterli uzmanlığa sahip olmayan akademik personel, asimetrik ve eski eğitim modellerinin yaygın olması gibi engeller söz konusu olabilmektedir (Nygaard, Højlt ve Hermansen, 2008; Pestonjee, Spillan, Song ve Virzi, 2010). Çin'de yapmış olduğu araştırmasında Xiao'nun (2012) uluslararası ticaret bölümü

Tablo 8. On birim uzaklıkta kendi başlarına küme oluşturan üniversiteler.

Üniversite	Bölüm	Kümeye eklendiği Öklid uzaklık
Istanbul Okan Üniversitesi	Uluslararası Ticaret	13
Başkent Üniversitesi	Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik	13
Çankaya Üniversitesi	Uluslararası Ticaret	13
Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik	14
Istanbul Gelişim Üniversitesi	Uluslararası İşletmecilik ve Ticaret	16
ZonguldakBülent Ecevit Üniversitesi	Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik	18
Düzce Üniversitesi	Uluslararası Ticaret	22
Istanbul Kültür Üniversitesi	Uluslararası Ticaret	25

müfredatları ile ilgili ulaştığı sonuçlara göre ders programlarının tasarımı oldukça makro düzeyde ve geneldir. Uluslararası ticaret bölümlerinde; finans, ticaret, muhasebe, ekonomi, hukuk, yönetim gibi çok geniş alanı kapsayacak şekilde eğitim verilmektedir. Ancak öğrencilerin bilgi düzeyleri ve geliştirdikleri beceriler belirli bir derinliğe ulaşmamaktadır. Bu da mezun olduktan sonra kendilerine rekabet avantajı sağlayabilmek için çok daha fazla çaba göstermelerine neden olmaktadır. Müfredat ile uygulama arasında kopukluk mevcuttur. Dersler sistematik ve teorik bilginin sunulmasına odaklıdır ve uygulama göz ardı edilmektedir. Bu sonuçların gelişmekte olan ülkelerden birisi olan Türkiye ile de benzer özellikler gösteriyor olması mümkündür.

Uluslararası ticaret ve iş ortamında düşünce süreçleri etnosentrikten regiosentrik ve polisentriğe, son olarak da geosentriğe dönüşmektedir. Bu durum, dünyanın dört bir yanındaki uluslararası ticaret ve işletmecilik eğitimi veren okulların önceliklerinin değişmesine neden olmaktadır. Bu çerçevede öne çıkan unsurlar; öğrencilere özellikle yabancı dil ve kültür bilgisine ihtiyaç duyulan küresel bir bakış açısı vermek, öğrencilerin konuşma, yazma, müzakere etme ve diğer kişisel ve kişilerarası becerilerini geliştirmek, iş etiğini uluslararası bir perspektiften öğretmek, teknolojiyi yönetme ve kullanma becerilerini geliştirmek, öğrencileri akademik sınıflandırmalara tam da uymayan çapraz fonksiyonel bir role hazırlamak ve staj olanaklarını genişletmektir (Main, 1989).

Looney ve Klenowski'ye göre (2008) ders programları artık üründen çok değerlendirme sürecinin bir parçasını oluşturmaktadır ve öğrencileri öngörülmesi son derece güç olan ve riskin baskın olduğu bir geleceğe hazırlayacak şekilde tasarlanmalıdır. Uluslararasılaşmada müşterilerin ihtiyaçlarını görmezden gelen, üretim veya satış odaklı yaklaşımlar çözüm değildir. Bu kapsamda uluslararası ticaret ve işletmecilikte pazarlama odaklı bir eğitim benimsenmelidir.

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü "Bilgi Toplumuna Doğru" başlıklı raporunda çok sayıda bilgiyi yarar-

lı olan ya da olmayan şeklinde ayırıştırılabilmek için eleştireci ve sorgulayıcı düşünmeyi geliştirecek eğitimin önemine dikkat çekmektedir (UNESCO, 2005). Witte'ye göre (2010) bilişsel, psikososyal ve eleştirel beceri kümelerini hedefleyen bir küresel farkındalık müfredatı öğrencileri yaşamları boyunca birçok kültürlerarası karşılaşmaya ve iletişime hazırlayacaktır. Küresel farkındalık, derin bir teorik bilgi düzeyinden çok mesleki beceridir ve öğrencilere kazandırılabilmesi için dikkatli ve özenli bir müfredat planlaması gerektirmektedir.

İki binli yılların başlarından itibaren Türkiye'de Bologna süreciyle gerçekleşen yükseköğretimi iyileştirme çabaları kapsamında Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik bölümlerinin de içerisinde yer aldığı İşletme ve Yönetim Bilimleri alanında çalışmalar yapılmaktadır. Bu kapsamda, Uluslararası Standart Eğitim Sınıflaması kodlarında yer alan programların Türkiye yükseköğretim kurumlarındaki programlarla uyumlaştırılmasına çalışılmaktadır. Bu yeterliliklerin içerikleri akademik ve mesleki boyutlarda; bilgi (kuramsal, olgusal), beceriler (bilişsel, uygulamalı) ve yetkinlikler (bağımsız çalışma ve sorumluluk alma yetkinliği, öğrenme yetkinliği, iletişim ve sosyal etkinlik, alana özgü yetkinlik) başlıkları altında irdelenmektedir (YÖK, 2010).

Bu süreçte Türkiye'de; Uluslararası Ticaret, Uluslararası İşletmecilik, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik, Uluslararası İşletme Yönetimi, Küresel İşletmecilik ve Küresel İşletme Yönetimi gibi farklı isimler altında lisans düzeyinde eğitim veren bölümlerin ders programlarında bir benzerlik oluşup oluşmadığının belirlenmesi ve farklılıkların ortaya konulması çalışmamızın temel amacını oluştururken ikinci amacını ise Türkiye ve ABD üniversitelerinin karşılaştırılması oluşturmuştur. Bu kapsamda ilgili alanda yükseköğretim faaliyeti gösteren otuz altı Türkiye ve yirmi bir Amerika Birleşik Devletleri üniversitesi lisans programı ders isimleri ve içerikleri temel alınarak analiz edilmiştir.

Sonuç

Araştırma kapsamındaki Türkiye üniversitelerinde, ilgili programların ismi ve bağlı oldukları fakültelerde bir standart olmadığı gibi ders programlarının da belirli bir tipe uygun olarak hazırlanmadığı görülmektedir. ABD üniversitelerindeki zorunlu ders programları birbirine daha çok benzeşirken, Türkiye üniversiteleri arasında derslerde daha fazla çeşitlilik gözlenmektedir. Gerek Öklid yakınlıklar, gerekse kümeler dikkate alındığında ders programlarının benzeşmesinde bölüm adlarının ayırt edici bir unsur olmadığı anlaşılmaktadır.

Uluslararası ticaret, temel olarak ülkeler arasındaki sermaye, mal ve hizmet değişimi ile ilgilidir. Uluslararası işletmecilik ise dünyanın herhangi bir yerinde bulunan farklı işletme yönetimi uygulamalarını anlamayı, sürekli değişen küresel bir ekonomik ve işletmecilik ortamında uluslararası bir perspektiften ticaret yapabilmeyi ve farklı kültürler arasında çalışabilmeyi gerektirmektedir.

Günümüzde, ülke sınırlarının ötesinde iş yapabiliyor olmak çoğu işletme için bir zorunluluktur. Bu nedenle, küreselleşmiş bir dünyada etkili bir şekilde çalışabilen uluslararası bakış açısına sahip iş gücüne ihtiyaç her geçen gün artmaktadır. Bu ihtiyaç sadece üst düzey yöneticilere yönelik değil, uluslararası müşteriler ve tedarikçiler, ortaklar veya uluslararası meslektaşları ile etkileşime girmesi gereken tüm seviyelerdeki çalışanlar için de geçerlidir.

Uluslararası ticaret ve uluslararası işletmecilik bölümleri öğrencileri küresel düzeyde ticaret yapmaya yönelik temel kavramları, uygulamaları ve teknikleri derinlemesine kavrayabilmelidirler. Öğrenciler; teorik ve uygulamalı uluslararası ticaret ve uluslararası işletmecilik bilgileri edinerek mezun edilmeleri, uluslararası ticari eğilimler, yenilikler ve uluslararası işletmecilikte güncel konular hakkında farkındalığa sahip olacak şekilde yetiştirilmeli ve kendilerine en az bir yabancı dilde yeterlilik kazandırılmalıdır. Bu kapsamda üniversitelerin yüksek kalitede eğitim ve araştırma için çok yönlü stratejiler oluşturmaları gereklidir.

Kaynaklar

- Akın, Y. K. (2008). *Veri madenciliğinde kümeleme algoritmaları ve kümeleme analizi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Daniel, S. J., & Serapio, G. S. (2014). IB teaching and curriculum development: Insights from members of the Pacific Asian Consortium for

- international business education and research. *Journal of Teaching in International Business*, 25(3), 161–164.
- Drew, A. (2014). Teaching international business across multiple modes of delivery: How to maintain equivalence in learning outcomes. *Journal of Teaching in International Business*, 25(3), 185–199.
- Friedman, T. L. (2006). *The world is flat: The globalized world in the twenty-first century*. London: Penguin Books.
- Hair, J. F., Anderson, R. E., Tatham, R. L., & Black W. C. (1998). *Multivariate data analysis*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Hunt, J. B. (2005). *A new world view: Preparing our student for work and citizenship in the global age*. Washington, DC: The State Education Standard, National Association of State Boards of Education.
- Levine, M. H. (2005). *Putting the world into our classrooms: A new vision for 21st century education*. The Progressive Policy Institute Policy Brief, April, 1–7.
- Looney, A., & Klenowski, V. (2008). Curriculum and assessment for the knowledge society: Interrogating experiences in the Republic of Ireland and Queensland, Australia. *The Curriculum Journal*, 19(3), 177–192.
- Main, J. (1989). B-schools get a global vision. *Fortune*, July 17, 78–86.
- Nygaard, C., Højlt, T., & Hermansen, M. (2008). Learning-based curriculum development. *The Higher Education*, 55(1), 33–50.
- Özdamar, K. (2004). *Paket programlar ile istatistiksel veri analizi 2*. Eskişehir: Kaan Kitabevi.
- Özkan, Y. (2008). *Kümeleme, veri madenciliği yöntemleri*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Pestonjee, D. D., Spillan, J. E., Song, H., & Virzi, N. D. (2010). A comparative analysis of curriculum in international marketing and business between Peruvian and Guatemalan university students. *Journal of Teaching in International Business*, 21(4), 282–306.
- Sherer, R. F., Beaton, S. T., Ainina, M. F., & Meyer, J. F. (2000). *A field guide to internationalizing business education*. Austin, TX: Center for International Business Education and Research, University of Texas.
- UNESCO (2005). *Towards knowledge societies: UNESCO World Report*. Paris: UNESCO.
- Witte, A. E. (2010). The global awareness curriculum in international business programs: A critical perspective. *Journal of Teaching in International Business*, 21(2), 101–131.
- Xiao, Y. (2012). International trade professional curriculum system innovation and personnel training model exploration. *Physics Procedia*, 33, 1420–1425.
- Yeşilbudak, M., Kahraman, H. T., & Karacan, H. (2011). Veri madenciliğinde nesne yönelimli birleştirici hiyerarşik kümeleme analizi. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 26(1), 27–39.
- YÖK (2010). *Türkiye Yükseköğretim Yeterlilikler Çerçevesi*. 6 Mayıs 2020 tarihinde <<http://tyyc.yok.gov.tr/>> adresinden erişildi.
- Zettinig, P., & Vincze, Z. (2008). Developing the international business curriculum: results and implications of a Delphi study on the futures of teaching and learning in international business. *Journal of Teaching in International Business*, 19(2), 109–41.

■ Ek 1. Yakınlık matrisi (Ökild uzaklıklar).

Florida International	00.06.03	04.03.05	04.02.02	03.08.02	03.07.03	08.05.03	04.04.03	04.03.03	04.01.06	07.04.02	04.02.04	05.08.07	04.08.07	04.09.07	06.04.08	06.05.09	05.06.06
Iowa State	06.00.07	06.04.05	12.08.06	06.09.08	11.08.02	07.03.01	02.07.03	06.03.03	01.02.03	01.02.03	01.02.03	01.02.03	01.02.03	01.02.03	01.02.03	01.02.03	01.02.03
Hofstra	03.07.00	06.02.08	07.04.01	07.03.02	07.04.01	06.03.03	06.03.03	06.03.03	06.03.03	06.03.03	06.03.03	06.03.03	06.03.03	06.03.03	06.03.03	06.03.03	06.03.03
Drexel	03.06.06	00.04.05	09.04.05	04.03.06	12.06.03	06.03.03	06.03.03	06.03.03	06.03.03	06.03.03	06.03.03	06.03.03	06.03.03	06.03.03	06.03.03	06.03.03	06.03.03
Washington State	03.04.02	04.00.07	08.05.02	03.06.03	01.08.03	01.08.03	01.08.03	01.08.03	01.08.03	01.08.03	01.08.03	01.08.03	01.08.03	01.08.03	01.08.03	01.08.03	01.08.03
Texas at Dallas	05.07.07	09.08.05	00.03.04	04.07.09	06.05.09	09.13.05	05.07.03	04.07.04	12.12.07	12.07.04	12.07.04	12.07.04	12.07.04	12.07.04	12.07.04	12.07.04	12.07.04
Delaware	04.05.04	04.05.02	03.02.03	02.05.04	04.03.05	04.07.07	04.03.05	04.03.05	04.03.05	04.03.05	04.03.05	04.03.05	04.03.05	04.03.05	04.03.05	04.03.05	04.03.05
Cincinnati	02.06.01	05.03.06	04.02.06	01.03.08	03.01.03	03.07.04	02.02.02	02.02.02	02.02.02	02.02.02	02.02.02	02.02.02	02.02.02	02.02.02	02.02.02	02.02.02	02.02.02
Buffalo	04.06.07	04.06.03	04.03.06	00.04.07	06.03.06	03.07.09	07.11.09	05.07.04	05.07.04	05.07.04	05.07.04	05.07.04	05.07.04	05.07.04	05.07.04	05.07.04	05.07.04
Northeastern	02.05.03	03.03.04	04.02.01	04.00.03	06.04.02	01.04.00	03.03.03	03.03.03	03.03.03	03.03.03	03.03.03	03.03.03	03.03.03	03.03.03	03.03.03	03.03.03	03.03.03
G. Washington	03.05.02	06.01.09	07.05.03	07.03.03	00.09.04	02.04.02	04.03.04	04.03.04	04.03.04	04.03.04	04.03.04	04.03.04	04.03.04	04.03.04	04.03.04	04.03.04	04.03.04
Case Western	08.12.07	03.08.06	09.04.08	06.09.05	07.07.04	07.11.06	09.08.07	11.00.03	09.05.05	06.08.09	11.00.03	09.05.05	06.08.09	11.00.03	09.05.05	06.08.09	11.00.03
Arizona State	02.08.03	04.03.06	04.03.04	05.00.03	04.03.04	05.00.03	04.03.04	05.00.03	04.03.04	05.00.03	04.03.04	05.00.03	04.03.04	05.00.03	04.03.04	05.00.03	04.03.04
Pittsburgh	03.09.03	03.04.07	09.04.03	07.03.05	04.03.07	03.05.04	03.04.05	09.04.05	09.04.05	09.04.05	09.04.05	09.04.05	09.04.05	09.04.05	09.04.05	09.04.05	09.04.05
Georgetown	08.08.04	06.05.12	13.07.07	11.06.06	07.08.06	08.06.05	00.11.06	05.09.05	08.04.09	07.06.10	11.01.06	04.03.06	04.03.06	04.03.06	04.03.06	04.03.06	04.03.06
Maryland	05.11.06	12.06.12	05.07.07	09.07.05	11.08.06	08.09.11	00.03.09	05.05.06	08.07.09	09.11.07	08.10.13	06.09.04	09.05.08	11.07.07	04.08.08	05.06.08	05.06.08
Min. Twin Cities	04.02.03	04.02.05	07.04.02	07.04.02	07.04.02	07.04.02	07.04.02	07.04.02	07.04.02	07.04.02	07.04.02	07.04.02	07.04.02	07.04.02	07.04.02	07.04.02	07.04.02
Ohio State	04.07.03	08.04.07	03.03.04	04.07.04	03.03.04	04.07.04	03.03.04	04.07.04	03.03.04	04.07.04	03.03.04	04.07.04	03.03.04	04.07.04	03.03.04	04.07.04	03.03.04
Wisconsin-Madison	07.09.02	07.03.11	09.05.03	09.16.04	07.04.03	00.03.00	04.03.04	05.05.06	04.03.04	05.05.06	04.03.04	05.05.06	04.03.04	05.05.06	04.03.04	05.05.06	04.03.04
New York	03.09.03	03.04.07	09.04.03	07.03.05	04.03.07	03.05.04	03.04.05	09.04.05	09.04.05	09.04.05	09.04.05	09.04.05	09.04.05	09.04.05	09.04.05	09.04.05	09.04.05
Berkeley	08.08.04	06.05.12	13.07.07	11.06.06	07.08.06	08.06.05	00.11.06	05.09.05	08.04.09	07.06.10	11.01.06	04.03.06	04.03.06	04.03.06	04.03.06	04.03.06	04.03.06
Zonguldak BEÜ	05.11.06	12.06.12	05.07.07	09.07.05	11.08.06	08.09.11	00.03.09	05.05.06	08.07.09	09.11.07	08.10.13	06.09.04	09.05.08	11.07.07	04.08.08	05.06.08	05.06.08
Yeditepe	04.02.03	04.02.05	07.04.02	07.04.02	07.04.02	07.04.02	07.04.02	07.04.02	07.04.02	07.04.02	07.04.02	07.04.02	07.04.02	07.04.02	07.04.02	07.04.02	07.04.02
Ufuk	04.07.03	08.04.07	03.03.04	04.07.04	03.03.04	04.07.04	03.03.04	04.07.04	03.03.04	04.07.04	03.03.04	04.07.04	03.03.04	04.07.04	03.03.04	04.07.04	03.03.04
Sakarya	03.08.02	05.02.08	07.05.02	07.05.02	07.05.02	07.05.02	07.05.02	07.05.02	07.05.02	07.05.02	07.05.02	07.05.02	07.05.02	07.05.02	07.05.02	07.05.02	07.05.02
Piri Reis	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03
Özyeğin	03.08.02	05.02.08	07.05.02	07.05.02	07.05.02	07.05.02	07.05.02	07.05.02	07.05.02	07.05.02	07.05.02	07.05.02	07.05.02	07.05.02	07.05.02	07.05.02	07.05.02
Konya N. Erbakan	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03
Konya GTÜ	01.06.04	04.03.04	02.02.04	02.02.04	02.02.04	02.02.04	02.02.04	02.02.04	02.02.04	02.02.04	02.02.04	02.02.04	02.02.04	02.02.04	02.02.04	02.02.04	02.02.04
Işık	06.07.04	05.03.10	08.05.03	10.08.05	03.10.08	05.03.10	08.05.03	10.08.05	03.10.08	05.03.10	08.05.03	10.08.05	03.10.08	05.03.10	08.05.03	10.08.05	03.10.08
İstinye	07.08.03	05.03.08	08.05.04	10.02.02	10.02.02	10.02.02	10.02.02	10.02.02	10.02.02	10.02.02	10.02.02	10.02.02	10.02.02	10.02.02	10.02.02	10.02.02	10.02.02
Konya GTÜ	05.07.05	07.03.07	10.06.05	07.06.06	10.04.05	06.06.10	09.04.05	06.06.10	09.04.05	06.06.10	09.04.05	06.06.10	09.04.05	06.06.10	09.04.05	06.06.10	09.04.05
Konya N. Erbakan	02.07.02	05.03.06	04.03.01	04.02.03	07.02.02	02.03.01	04.02.03	07.02.02	02.03.01	04.02.03	07.02.02	02.03.01	04.02.03	07.02.02	02.03.01	04.02.03	07.02.02
Özyeğin	04.08.06	05.06.04	07.02.04	07.02.04	07.02.04	07.02.04	07.02.04	07.02.04	07.02.04	07.02.04	07.02.04	07.02.04	07.02.04	07.02.04	07.02.04	07.02.04	07.02.04
Piri Reis	02.07.02	05.03.06	04.03.01	04.02.03	07.02.02	02.03.01	04.02.03	07.02.02	02.03.01	04.02.03	07.02.02	02.03.01	04.02.03	07.02.02	02.03.01	04.02.03	07.02.02
Sakarya	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03
Ufuk	02.07.02	05.03.06	04.03.01	04.02.03	07.02.02	02.03.01	04.02.03	07.02.02	02.03.01	04.02.03	07.02.02	02.03.01	04.02.03	07.02.02	02.03.01	04.02.03	07.02.02
Yeditepe	05.05.07	03.07.10	06.05.07	06.06.10	09.04.05	06.06.10	09.04.05	06.06.10	09.04.05	06.06.10	09.04.05	06.06.10	09.04.05	06.06.10	09.04.05	06.06.10	09.04.05
Zonguldak BEÜ	08.04.06	05.04.07	10.06.05	10.04.06	09.07.05	05.07.04	13.08.02	08.03.05	03.08.04	05.09.08	07.08.00	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03	04.06.03
Berkeley	04.06.02	06.03.05	04.02.01	07.02.03	06.04.00	03.03.03	06.04.00	03.03.03	06.04.00	03.03.03	06.04.00	03.03.03	06.04.00	03.03.03	06.04.00	03.03.03	06.04.00
New York	05.05.07	03.07.10	06.05.07	06.06.10	09.04.05	06.06.10	09.04.05	06.06.10	09.04.05	06.06.10	09.04.05	06.06.10	09.04.05	06.06.10	09.04.05	06.06.10	09.04.05
Wisconsin-Madison	06.09.03	08.04.09	07.04.03	10.05.03	06.06.02	04.04.03	04.03.05	04.03.05	04.03.05	04.03.05	04.03.05	04.03.05	04.03.05	04.03.05	04.03.05	04.03.05	04.03.05
Ohio State	06.04.03	06.03.08	05.04.10	02.02.10	07.02.05	06.04.09	06.01.07	04.04.03	06.01.07	04.04.03	06.01.07	04.04.03	06.01.07	04.04.03	06.01.07	04.04.03	06.01.07
Min. Twin Cities	04.02.05	07.03.08	05.02.07	02.02.07	02.02.07	02.02.07	02.02.07	02.02.07	02.02.07	02.02.07	02.02.07	02.02.07	02.02.07	02.02.07	02.02.07	02.02.07	02.02.07
Maryland	07.06.03	06.04.10	08.06.04	10.04.09	08.04.07	03.08.04	03.06.03	06.03.08	04.03.08	04.03.08	04.03.08	04.03.08	04.03.08	04.03.08	04.03.08	04.03.08	04.03.08
Georgetown	12.13.07	11.07.19	11.09.20	09.07.12	13.05.07	06.14.11	07.14.10	08.05.11	05.08.09	12.11.13	08.06.09	04.06.07	00.11.00	06.07.03	03.04.06	04.04.04	05.04.04
Pittsburgh	07.02.07	06.06.05	05.08.03	06.12.09	05.08.10	08.10.07	02.07.03	07.05.07	05.08.08	07.10.04	02.04.02	00.03.03	11.00.02	07.05.04	06.03.08	05.04.11	03.04.04
Arizona State	07.06.05	07.05.08	08.05.04	11.03.05	09.09.03	05.07.05	09.06.02	07.03.05	03.07.04	06.07.08	06.09.02	04.01.02	01.06.02	00.04.02	01.04.02	01.04.02	01.04.02
Case Western	04.07.02	05.02.08	05.04.10	02.02.10	07.02.05	06.04.09	06.01.07	04.04.03	06.01.07	04.04.03	06.01.07	04.04.03	06.01.07	04.04.03	06.01.07	04.04.03	06.01.07
G. Washington	09.07.03	07.03.11	12.07.05	12.05.03	09.08.03	06.03.06	03.11.06	03.08.05	03.08.03	06.03.06	03.11.06	03.08.05	03.08.03	06.03.06	03.11.06	03.08.05	03.08.03
Northeastern	07.07.05	06.04.11	07.05.13	04.10.09	03.05.06	04.10.09	03.05.06	04.10.09	03.05.06	04.10.09	03.05.06	04.10.09	03.05.06	04.10.09	03.05.06	04.10.09	03.05.06
Buffalo	06.06.03	03.02.07	10.04.08	04.03.04	03.02.03	02.09.04	02.02.03	02.09.04	02.02.03	02.09.04	02.02.03	02.09.04	02.02.03	02.09.04	02.02.03	02.09.04	02.02.03
Cincinnati	08.09.03	07.03.11	13.07.05	14.06													